
18. SZÁZADI CSALÁDNEVEK A FELSŐ-RÁBAKÖZBŐL

1. Munkámban a Rábaközi Felső járás és a Répce mellék családneveit vizsgálom a 18. század első felében. E két terület (az első 19. századi közigazgatási elnevezés, a 18. században *Rábán inneni felső járás* néven említik; a másik földrajzi fogalom) szorosan összetartozik: egyrészt az évszázadok folyamán Kapuvárhoz mint a legnagyobb településhez kapcsolódtak, másrészt az evangélikus lakosságot Vadosfán és Beledben anyakönyvezték, így ezeket a községeket szellemi központként tarthatjuk számon. A feldolgozáshoz a 18. századi országos összeírások Soproni Levéltárban fellelhető adatait használtam fel (Perceptoralia IV. 14a; Conscriptiones regnicolares). 1715-ben helységenként név szerint összeírták az adózó népességet, a külső birtokosokat és a honosítottakat. Ezeket az adatokat 1720-ban felülvizsgálták, s ahol szükséges volt, pótolták, kiigazították.

Az 1715 körüli évek nagyon szerencsés kiindulópontot jelentenek a családnévanyag vizsgálatában. Ez az időszak ugyanis egy szenvedésekkel, pusztulással teli kort zár le, és egy fejlődést ösztönző, békésebb időszakot indít el. Győr török általi elfoglalása után (1594) szinte az egész Rábaköz elpusztult, a falvak jelentős része elnéptelenedett, az emberek a mocsarakban, erdőkben kerestek menedéket, az életben maradottak sokszor csak évtizedekkel később mertek visszatelepülni. A török kiűzése után sem lett azonban béke: a kuruc-labanc harcok során e tájon különösen Vak Bottyán csapatai küzdöttek. Amint a labancok kerekedtek felül, a német és rác nemzetiségű katonák felégették a településeket. Sok feljegyzés szól arról, hogy felégették a falvakat. Így váltak a 17–18. század fordulójára Dénesfa, Osló, Tamási, Vica majdnem teljesen lakatlanná, illetve az egytelkes nemesi falvak (Vadosfa, Edve, Jobaháza) szinte néptelenné. A 26 vizsgált település összeírásai között erről a hét faluról nincs adatunk. A 17. században további nehézséget jelentett a Répce és a Rába mellé települt falvak lakói számára az említett folyók gyakori áradása. A gondokat tetézte, hogy a 17. században gazdátlanná vált földek újból elerdősödtek, bozótossá, mocsarassá váltak. Tovább súlyosbította a helyzetet, hogy 1671-ben kivégezték a Rába–Répce vidék legnagyobb birtokosát, Nádasdy Ferencet, birtokait pedig elkobozták. Megközelítőleg tízévnyi átmeneti állapot után az Esterházyaké lett ez a hatalmas terület. A tulajdonosváltás sok tekintetben életmódváltást is kikényszerített. Az életfeltételek rosszak voltak; némely faluból a hatalmas robotterhek miatt menekültek el a jobbágyok, így sok telek üres, pusztá lett.

A 18. század első évtizede után békésebb idők következtek. Az irtásföldek gyarapodtak, ezáltal a faluhatárok növekedtek, javultak az életlehetőségek. Ez a vizsgált negyven évben jól kimutatható: 1715-ben 553, 1728-ban 1468, 1754-ben 1593 család fő nevét írták össze. Az adatok természetesen nem jelentik egyértelműen a családok számának megháromszorozódását, sok oka lehetett annak, hogy valaki nem szerepelt az összeírásokban. Tudjuk például, hogy az 1700-as évek elején Gartán több, néhány évtizeddel korábban oda telepített család élt, de adókedvezményekben részesültek, mentesek voltak a jobbágyi terhektől, így az 1715-ös összeírásban nem, a későbbiekben azonban újból szerepelnek. Az egyházi anyakönyvekből kimutatható a jelenlétük.

Az 1715 és 1754 között eltelt közel 40 esztendő fejlődését – az említett hibaforrások ellenére – jól érzékeltetik a számadatok: a változás pozitív iránya egyértelmű: a gazdagodó névanyag növekvő lélekszámmra enged következtetni. Az alábbiakban néhány falu népességi adataival szemléltetem, hogy a Rákóczi-szabadságharc után milyen kis létszámúak voltak a Felső-Rábaköz települései, és a kiinduló állapothoz képest mekkora változáson mentek át alig negyven év alatt. A vizsgált községekből csak néhányat ragadok ki a folyamat jellemzésére, bemutatom, hány család élt 1715-ben, 1728-ban és 1754-ben az adott helyen (az összeírások szerint). Kapuváron: 111, 167, 258; Babóton: 32, 71, 96; Beledben: 29, 62, 108; Bogyoszlón: 18, 62, 81; Hövejen: 11, 28, 30; Kisfaludon: 23, 95, 98; Mihályiban: 54, 101, 104; Vitnyéden: 22, 66, 58.

Az 1715-ös jegyzékben 208-féle felső-rábaközi családnév található. Ez már nagyrészt öröklődő, időtálló, napjainkig megőrzött névkincs. A 208-féle névnek 1728-ban a 74,64%-a, 1754-ben a 66,82%-a, 1998-ban pedig az 50,33%-a található meg e települések névanyagában. A 18. századi nevek jelentős része tehát ma is használatos családnév, sőt az egyes településeken évszázadok óta jellemző nevek is kimutathatók: *Anda, Babos, Bársony, Egyed, Gerencsér, Henye, Ivánkovics, Lajtos, Pócza, Sipőcz, Szakál, Rabi* stb.

2. A 18. században három időpontban vizsgáltam meg a családnévállományt: 1715-ben, 1728-ban és 1754-ben. (Korábban ennek a névanyagnak a jelentéstani vizsgálatát mutattam be: NévtÉrt. 27: 49–62.) Az alábbi táblázatokban feltüntettem, hány családfőt írtak össze, hányféle néven éltek ezek a családok, mekkora volt az egyes időpontokban a nevek megterheltsége, azaz hány család viselt azonos nevet. 755-féle néven neveztek meg családokat ebben a vizsgált időszakban. Az írásváltozatokat összegyűjtöttem, de nem tekintetem önálló névnek. A családnévek megterheltsége 2,66 és 3,4 között van. Az eredményt magyarázza az a tény, hogy a nevek jelentős része kis gyakoriságú.

	1715-ben	1728-ben	1754-ben
Családok száma	553	1468	1593
Nevek száma	208	431	489
Megterheltség	2,66	3,4	3,26

1. táblázat: A családnévek megterheltsége a vizsgált időszakban

1715–1728 között több mint 2,5-szeresére nőtt a térség családjainak a száma. Igaz, hogy az 1715-ös adatok 18 település állapotát mutatják, míg 1728-ban 26 településről van információnk. Ez a fejlődés az 1728–1754 közti időszakban lelassult. A névállomány gazdagodása szerényebben, de folytatódott; a nevek számában nagyobb arányú az emelkedés, mint a családok számában: 125-tel több családot írtak össze, és 56-féle névvel gyarapodott a névanyag. Az utolsó időszakra az átlaggyakoriság enyhén csökkent ($3,4 > 3,26$). A nevek megterheltsége a század elején minden településen kettő alatt maradt, s 13, illetve 40 évvel később sem sokat változott a helyzet. Csupán a jelentősebb községekben tapasztalható az azonos nevű családok megsokszorozódása (Kapuváron, Páliban, Vitnyéden). A névkincs sokasodásának hátterében több indíték munkál. Az előző századok nyomorúsága megszűnőben van, fejlődésnek indul a vidék. Esterházy Pál, miután megkapta a térséget, energikusan fogott hozzá birtokai újbóli benépesítéséhez. Ezt a folyamatot tükrözik a nevek is.

A 18. századi névanyag állandó része az a név, amely mindhárom elemzett időpontban jelen van. E 136-féle név a következő: *Ács, Anda, Babos, Bakos, Balogh, Bársony, Bencze, Bider, Biró, Bognár, Bókon, Bokor, Borbély, Boros, Borsodi, Böcskei, Buti, Csató, Cserpes, Csiszár, Csizmazia, Csöndör, Csuka, Dancz, Dani, Dobos, Dornai, Dömötör, Egyed, Eperjes, Erdélyi, Erős, Farkas, Fekete, Förhéncz, Fücsök, Füzy, Gacs, Gáncs, Garab, Gerencsér, Gilicz, Gombkötő, Gosztola, Göndöcs, Hajdú, Hajgató, Hancz, Hegyi, Hegykő, Henye, Herczeg, Hollós, Horváth, Illés, Ivánkovics, Jaksa, Káldi, Kalmán, Kámán, Kapui, Karácsony, Karsai, Kiss, Kisfaludy, Kocsis, Koloszar, Kovács, Kozma, Kökedi, Kövér, Kránitz, Kutasi, Lakatos, Lakos, László, Lengyel, Letenyi, Luka, Madarász, Major, Marics, Mátis, Mészáros, Módos, Molnár, Nagy, Németh, Nyikos, Nyilas, Odor, Orbán, Oroszlány, Őri, Ötvös, Papp, Patyi, Pintér, Pócza, Póczik, Polgár, Pongrácz, Rabi, Rác, Rosta, Sági, Simon, Sipos, Sipőcz, Soós, Sörtély, Szabó, Szakács, Szakály, Szalay, Szántó, Szarka, Szekeres, Szerencse, Szigeti Szőke, Szűcs, Takács, Tar, Tóth, Török, Tuba, Tungos, Turi, Varga, Vargyas, Vas, Vörös, Zambó, Zsámboki, Zsirai.*

3. A gyakorisági szempont alapján három kategóriába sorolom a családneveket: nagy gyakoriságúak (az első tíz leggyakrabban használt), kis gyakoriságúak (1–6, később 1–10 közötti számban neveznek meg családokat) és közepes gyakoriságúak (az előbbi kettő közötti előfordulása).

3.1. A nagy gyakoriságú családnevek. – A három vizsgált időszakban a tíz leggyakoribb családnév között ugyanaz a tíz ismétlődik. Igaz, a tizedik erősebben leszakad az előzőektől, és az első időszakban más nevek is szerepelnek e helyen (*Csizmazia, Szalay*); az összehasonlíthatóság kedvéért választottam ki itt a mindig szereplő *Kiss*-t.

Pozíció	1715		1728		1754	
	Családnév	%	Családnév	%	Családnév	%
1.	<i>Németh</i>	7,05	<i>Németh</i>	6,13	<i>Varga</i>	5,65
2.	<i>Takács</i>	5,61	<i>Varga</i>	5,93	<i>Horváth</i>	5,65
3.	<i>Varga</i>	5,06	<i>Horváth</i>	4,77	<i>Németh</i>	5,34
4.	<i>Molnár</i>	3,98	<i>Szabó</i>	4,22	<i>Molnár</i>	3,01
5.	<i>Nagy</i>	3,79	<i>Takács</i>	3,81	<i>Szabó</i>	2,82
6.	<i>Kovács</i>	3,62	<i>Molnár</i>	3,34	<i>Takács</i>	2,70
7.	<i>Szabó</i>	3,44	<i>Nagy</i>	3,20	<i>Tóth</i>	2,57
8.	<i>Horváth</i>	2,89	<i>Kovács</i>	3,07	<i>Nagy</i>	2,51
9.	<i>Tóth</i>	2,71	<i>Tóth</i>	2,38	<i>Kovács</i>	2,20
10.	<i>Kiss</i>	1,63	<i>Kiss</i>	2,11	<i>Kiss</i>	1,63
Összesen		39,78		38,96		34,08

2. táblázat: A tíz leggyakoribb családnév a vizsgált időszakokban

A családok jelentős hányadát jelölik a fenti nevek: 39,78%; 38,96%; 34,08%. Még 1754-ben is a családoknak több mint a harmada viseli a tíz leggyakoribb név valamelyikét, de már érzékelhető a folyamatos, s úgy tűnik, gyorsuló csökkenés. A Rábaközbe

máshonnan érkezők gazdagítják, színesítik a meglevő névkincset. A leggyakoribb nevek magyar eredetűek, illetve magyarra vált köznévi tartalmú szóból jöttek létre. Ezeknél a neveknél még jól érzékelhető a névadás indítéka: a foglalkozásról (*Takács, Varga, Molnár, Kovács, Szabó*), az etnikai hovatartozásról (*Németh, Horváth, Tóth*) és a jellemző testi tulajdonságról történő elnevezés (*Nagy, Kis*).

A következő táblázat a leggyakoribb nevek sorrendjében bekövetkező változásokat szemlélteti. A százalékos értékek továbbra is a lakosságon belüli arányra utalnak.

Családnév	1715		1728		1754	
	Pozíció	%	Pozíció	%	Pozíció	%
<i>Horváth</i>	8.	2,89	3.	4,77	1–2.	5,65
<i>Kiss</i>	10.	1,63	10.	2,11	10.	1,63
<i>Kovács</i>	6.	3,62	8.	3,07	9.	2,20
<i>Molnár</i>	4.	3,98	6.	3,34	4.	3,01
<i>Nagy</i>	5.	3,79	7.	3,20	8.	2,51
<i>Németh</i>	1.	7,05	1.	6,13	3.	5,34
<i>Szabó</i>	7.	3,44	4.	4,22	5.	2,82
<i>Takács</i>	2.	5,61	5.	3,81	6.	2,70
<i>Tóth</i>	9.	2,71	9.	2,38	7.	2,57
<i>Varga</i>	3.	5,06	2.	5,93	1–2.	5,65

3. táblázat: A leggyakoribb nevek sorrendjének változása

Látványosan tört előre a *Horváth* családnév: a nyolcadik helyről indult, és 1754-ben már az első helyre került, sőt a névanyagon belüli részesedése is majdnem a kétszeresére emelkedett (2,89%-ról 5,65%-ra). A *Varga* családnév 1728-ban már a második helyen látható, a névanyagon belül az első és a második időszak között nőtt meg az aránya, utána egy kis csökkenés tapasztalható (5,06 > 5,93 > 5,65%). Az első időszakot és a harmadikat összevetve e két név kivételével a többi aránya csökkent: kisebb mértékben a *Németh* családnév, jóval nagyobb mértékben az e tájra jellemző, foglalkozás motiválta családneveké (*Kovács* 3,62% > 2,20%; *Molnár* 3,98% > 3,01%; *Szabó* 3,44% > 2,82%). Különösen nagyot zuhant a *Takács* név előfordulási aránya: 5,61% > 2,70%. A *Nagy* név kissé visszaszorult, a *Kiss* családnév állandó helyen, kis gyakorisággal, de jelen van. 1715-ben a *Kiss* mellett ugyanilyen aránnyal szerepelt a *Csizmázia* és a *Szalay* családnév is.

A nagyon gyakori családnevek szinte minden vizsgált településen megtalálhatók, s a század közepe felé haladva az elterjedtségük tovább emelkedik. A 4. táblázatban az látható, hogy a 18 vizsgált helyen hány család viseli az idézett neveket (előfordulás), illetve hány faluban élnek ezen a néven (elterjedtség).

Tíz és húsz közötti előfordulású, családfőt megnevező tulajdonnévből négyet találunk: *Tóth, Horváth, Szabó, Kovács*. Ez a névanyag 12,66%-a. Látható, hogy egyrészt az etnikai hovatartozást mutatják meg a nevek, másrészt a foglalkozás szolgált a névadás alapjául. – A *Tóth* kilenc faluban (Vitnyéden, Gartán, Círákon, Kapuváron, Babóton, Beledben, Kecölben, Mihályiban és Vásárosfaluban) fordult elő: 2,71%. A *Horváth*

családnév Páliban a leggyakoribb (4), Kapuváron, Babóton és Keresztúron két-két esetben, máshol egyszer-ször írták össze. A *Szabó* Kapuváron és Babóton négyszer, Gartán háromszor, Vásárosfaluban kétszer, Beledben, Himnodon, Kecölben, Keresztúron, Mihályiban és Páliban egyszer szerepel (3,44%). A *Kovács* családnév Páliban hatszor, Mihályiban négyszer, Kapuváron háromszor, Bogyoszlón és Himodon kétszer, Kisfaludon, Veszékényben és Vitnyéden egyszer van jelen (3,62%). Huszonegy családot jelöl a *Nagy* név (3,79%): Kapuváron nyolc, Gartán öt, Szárföldön négy, Páliban kettő, Kecölben és Bogyoszlón egy család neve. A *Molnár* név huszonkét esetben fordult elő (3,97%). A Rába melletti települések közül Kapuváron hat, Babóton, Beledben és Mihályiban három, Kecölben egy, a Répce melletti Vitnyéden és Himodon kettő, Gyóróban egy családot és egy esetben szárföldi családot jelöl. A *Varga* családnév a vizsgált tizen-nyolc településből tizenháromban megtalálható. Feltűnően sok család viseli ezt a nevet Kapuváron, Mihályiban (5-5) és Keresztúron (4). A *Takács* név Vásárosfaluban a huszonhárom családból és Babóton a huszonkilencből öt családot nevez meg. Kapuváron és Mihályiban három, Gartán, Kecölben, Kisfaludon, Páliban és Veszékényben két-két család neve, és további öt faluban egyszer fordul elő. A legtöbb *Németh* nevű család Vitnyéden élt (8), Gartán öt, Mihályiban, Páliban és Szárföldön négy, Vásárosfaluban pedig három. A többi településen egyszer vagy kétszer fordult elő, tizennégy faluban viselték.

Pozíció	Név	Előfordulás	%	Elterjedtség
1.	<i>Németh</i>	39	7,05	14
2.	<i>Takács</i>	31	5,61	14
3.	<i>Varga</i>	28	5,06	13
1–3. név együtt		98	17,72	13–14
4.	<i>Molnár</i>	22	3,98	9
5.	<i>Nagy</i>	21	3,79	6
6.	<i>Kovács</i>	20	3,62	8
7.	<i>Szabó</i>	19	3,44	10
8.	<i>Horváth</i>	16	2,89	10
9.	<i>Tóth</i>	15	2,71	9
10.	<i>Csizmazia, Kiss, Szalay</i>	9	1,63	9
4–10. név együtt		122	22,06	60–10
Összesen		220	39,78	

4. táblázat: A leggyakoribb családnevek 1715-ben

A *Németh* és a *Varga* családnév nemcsak a leggyakoribb, de a legelterjedtebb is: húsz-húsz faluban használták (5. táblázat). Figyelemre méltó, hogy a *Molnár* név vesztett gyakoriságából, elterjedtsége azonban megmaradt. A *Horváth* családnév egyre több községben él, noha nem pontosan hasonlíthatók össze az adatok, mivel 1715-ből tizen-nyolc, 1728-ból pedig huszonhat falu összeírása állt rendelkezésünkre.

Pozíció	Név	Előfordulás	%	Elterjedtség
1.	<i>Németh</i>	90	6,13	20
2.	<i>Varga</i>	87	5,93	20
3.	<i>Horváth</i>	70	4,77	19
1–3. név együtt		247	16,83	19–20
4.	<i>Szabó</i>	62	4,22	19
5.	<i>Takács</i>	56	3,81	19
6.	<i>Molnár</i>	49	3,34	20
7.	<i>Nagy</i>	47	3,20	13
8.	<i>Kovács</i>	45	3,07	16
9.	<i>Tóth</i>	35	2,38	17
10.	<i>Kiss</i>	31	2,11	17
4–10. név együtt		325	22,13	13–20
Összesen		572	38,96	

5. táblázat: A leggyakoribb családnevek 1728-ban

Pozíció	Név	Előfordulás	%	Elterjedtség
1–2.	<i>Horváth</i>	90	5,65	23
	<i>Varga</i>	90	5,65	19
3.	<i>Németh</i>	85	5,34	21
1–3. név együtt		265	16,64	19–23
4.	<i>Molnár</i>	48	3,01	15
5.	<i>Szabó</i>	45	2,82	16
6.	<i>Takács</i>	43	2,70	19
7.	<i>Tóth</i>	41	2,57	16
8.	<i>Nagy</i>	40	2,51	14
9.	<i>Kovács</i>	35	2,20	16
10.	<i>Kiss</i>	26	1,63	14
4–10. név együtt		278	17,44	14–19
Összesen		543	34,08	

6. táblázat: A leggyakoribb családnevek 1754-ben

Az eredmények azt mutatják, hogy az első három név lényegesen nagyobb gyakoriságú, mint az utána következők; különösen erőteljes a tizedik név leszakadása (6. táblázat). Az is jól érzékelhető, hogy az első három helyen szereplő név a legelterjedtebb. A huszonöt falu közül (Potyond adatai hiányoznak) tizenkilencben, huszonegyben, illetve huszonháromban fellelhetők. A 4–9. nevek között a *Takács* név még mutatja egykori fényét, ez a név tizenkilenc településen van jelen, noha a községek névanyagában egyre kisebbé vált a súlya. A *Varga* név az egyes helységeken belül a névanyag jelentős részét foglalja le: Kapuváron 9,69%, Bogyoszlón 7,4%, Kecölben 11,32%, Keresztúron 11,42%, Mihályiban 9,61%, Tamásiban 9,09%, Vitnyéden 8,62% az előfordulása. A *Takács* név Edvén (15%), Vicán (6,81%), Vásárosfaluban (6,66%) igen gyakori. A *Tóth* tipikus vitnyédi névvé vált, az összes családnév 18,96%-át adja. A *Németh* Vitnyéden

(17,24%) és Bogyoszlón (8,64%) nagyon jellemző (a két település történetében vannak közös szájak), s Vásárosfaluban (13,33%) és Veszékenyben (13,15%) is sok család viseli. A *Horváth* az összes családnéven belül a legnagyobb gyakoriságot Círákon (13,8%), Veszékenyben (13,2%) és Szárföldön mutatja (10,66%), míg Bogyoszlón 9,87%, Keresztúron 8,57%, Babóton 7,29%, Páliban 7% és Mihályiban 6,73% a névelőfordulás; Osli, Vadosfa ebben a tekintetben nem vizsgálható, mivel ezeken a településeken mindegyik név csak egyszer fordul elő. A *Molnár* név Babóton 10,42%, Szárföldön pedig 6,66%. Ugyancsak Szárföldön igen gyakori a *Nagy* családnév, 9,33%. A *Kovács* név Páliban még mindig igen jelentős, 8,14%, a *Kiss* családnévnek pedig szárföldi előfordulása a legmagasabb: 5,33%.

3.2. A kis gyakoriságú családnevek. – Az egyszer előforduló nevek mutatják meg a névkincs folyamatos gazdagodását. Ezeket is a ritka nevek között vizsgálok, de érdekes egy pillantást vetni arra, hogy az egyes időszakokban mekkora volt a számuk és az arányuk.

	1715	1728	1754
Előfordulás	130	254	288
Nevek %-ában	62,50	58,93	58,89
Családok %-ában	23,51	17,30	18,08

7. táblázat: A kis gyakoriságú nevek aránya a vizsgált időszakokban

Az 1715-ös összeírás adatai tizennyolc település 553 családfőjének nevét tartalmazták, ez 208-féle különböző családnevet jelent. A névgyakoriság 2,66. Ez az adat a nevek nagy számára, változatosságára enged következtetni. Százharminc olyan név van (a nevek 62,50%-a, a családok 23,51%-a), amely az egész Felső-Rábaközben csak egy család nevét jelenti, tehát tökéletesen egyedít, azonosít, betölti a tulajdonnév identifikáló funkcióját. A következő két időpontban közel azonos a névanyagban belüli arányuk, de kevesebb családot neveznek meg: időközben megnőtt a nevek gyakorisága. – A két családot jelölő nevek közül húsz olyan akad 1715-ben, amelynek mindegyike ugyanabban a faluban élő személyekre vonatkozik (*Anda*: Hövej; *Balássy*, *Bársony*, *Kapui*, *Kondor*, *Nyilassi*, *Simolák*, *Szakács*: Kapuvár; *Bokkon*: Himod; *Eötvös*: Gyóró; *Gács*, *Szany*: Kisfalud; *Hegyi*: Garta; *Kalmán*, *Kozma*, *Poczi*: Páli; *Kámán*, *Tunkos*: Mihályi; *Krainicz*: Bogyoszló; *Török*: Babót). A húsz névből hét Kapuváron található, mely ekkor is a környék legjelentősebb települése. Három családnév Páliban élöket jelöl, kettő pedig mihályiakat és kisfaludiakat. A más-más településen fellelhető nevek közül hármat emelek ki: a *Balog* és a *Berta* Kisfaludon és Mihályiban fordul elő, a *Gerencsér* családnév pedig Kapuváron és Gartán. Ezek között a települések között akkor is szoros volt a kapcsolat. A további tizenhat név egymástól viszonylag távol fekvő községek lakóit nevezi meg. A kétszer előforduló nevek a lakosság 14,1%-át jelölik (39-féle: 18,75%, 78 család). – A háromszor előforduló tizenhatféle névből öt egy-egy falu névanyagában található meg: *Babos*: Mihályi, *Biró*: Vadosfa, *Buti* és *Dáncz*: Beled, *Szakály*: Babót, a többi 11 eltérő település névanyagában látható: a *Dobos* (Beled, Mihályi, Vadosfa), a *Karikás* (Kapuvár és Babót) és a *Nyikos* (Kapuvár, Hövej, Vitnyéd) nevek egymáshoz na-

gyon közeli településen élőket neveznek meg. A 16-féle név a nevek 7,69%-át teszi ki, ez negyvennyolc családfő: 8,68%. – A négyszer előforduló nevek közül az *Egyed*-et emelem ki: mind Páliban van. A *Göndöcs* is szinte egy település lakóit nevezi meg (három kapuvári, egy gartai), a *Papp* két kapuvári és két himodi, a *Zsirai* két mihályi és két gyóroi családnak a neve. A *Mészáros* elterjedt név, minden esetben máshol található (Kapuvár, Győr, Himod, Kecöl). Hat családot jelölő azonos név négy esetben látható (négyféle név: 1,92%, 24 név: 4,34%). A *Bognár* négyszer fordul elő Kapuváron, kétszer Gartán, a *Boros* négyszer Páliban, kétszer pedig Szárföldön; a *Szücs* négyszer Kapuváron, egyszer Bogoyoszlón és Kisfaludon; a *Kocsis* háromszor Himodon, egyszer Kapuváron, Círákon és Mihályiban. E ritka családnevek adják a használatban levő névkincsnek a kilenctizedét, és az e neveket viselők a családfők több mint felét. A hét, nyolc és kilenc családot megnevező tulajdonneveket már a közepes gyakoriságúakhoz sorolom, mivel ekkor még a nagy gyakoriságú nevek is csupán 10 és 40 között fordultak elő.

Család	Névféleség %-a	Családok %-a
1	62,50	23,51
2	18,75	14,10
3	7,69	8,68
4	2,40	3,62
6	1,93	4,34
Összesen	93,27	54,25

8. táblázat: A kis gyakoriságú nevek aránya a vizsgált időszakokban

1728-ban az egyetlen családot megnevező tulajdonnevek száma 254. Ez az előforduló 431 névfajtának az 58,93%-a, amely az összeírásban szereplő összes névnek (1468) csupán a 17,3%-át adja. A 9. táblázatban részleteztem a tíz alatti előfordulású nevek névkincsen belüli megoszlását. A negyedik oszlopban lévő százalékos arány megállapításánál az első és második oszlop szorzatából indultam ki.

Családok száma	Előfordulás	Névfajták %-ában	Az összes családnév %-ában
1	254	58,93	17,30
2	86	19,96	11,71
3	34	7,89	6,94
4	14	3,24	3,81
5	6	1,39	2,04
6	6	1,39	2,45
7	4	0,93	1,91
8	4	0,93	2,18
9	1	0,23	0,61
Összesen	402	94,89	48,95

9. táblázat: A kis gyakoriságú nevek aránya 1728-ban

A fenti táblázatban szereplő viszonylag ritka nevek (legfeljebb kilenc család viseli ugyanazt a nevet a vizsgált falvakban) a névféléknek ismét a kilenctizedét, a lakosság

által viselt névkincsnek megközelítően a felét (47,66%) teszik ki. Az 1728-as országos összeírás gazdag anyagot biztosít a vizsgálódáshoz. E térségnek mind a huszonhat falujáról találtam adatokat. A huszonhat településen 1468 családfő nevét írták össze, ezt 431-féle különböző családnévvel fejezték ki. Az átlaggyakoriság 3,4; a falvakban alacsonyabb: 2,27 és 1,04 között mozog. Az utóbbi Dénesfán fordult elő, amelyről tudjuk, hogy a korban nagyon szegény lakói voltak, a 17. században a Répce állandó áradása miatt csupán megyei taksát fizető zsellérköziségként szerepelt. Az 1600-as évek elején az árvíz, később a kuruc kori pusztítások miatt teljesen lakatlan lett. Később a Zellinger, majd a Schmindlin család zálogbirtokává vált, ők telepítették újra a községet. Ezt az állapotot tükrözi az 1728-as névsor: a huszonhat családból négy a magyar, kettő a horvát és húsz a német nevű. A háromféle magyar név (*Gyűrű, Molnár, Győrvári*) négy családot jelöl, a többi huszonkettő idegen, betelepített, betelepült személy: *Anrájter, Buminger, Cump, Faber, Gangl, Herman, Hoaler, Imaneker, Jorovics, Klaus, Krászl, Mandler, Moar, Parics, Paudler, Praj, Sach, Salemon, Schmitt, Staumberger, Szinebel, Tobinger*. Osliban is alacsony a gyakorisági mutató (1,38); a szám azt jelzi, hogy a falu most kezd újraéledni a betelepülés segítségével. Jellemző nevei a *Borsodi*, a *Csizmazia*, a *Horváth*, a *Kapui* és a *Tapolczay*.

Az 1754-es Nádasdy Boldizsár-féle összeírás teljesnek tekinthető: mind az adózó, mind a nem úrbéres népességet feltünteti (házatlanok, nem adózó nemesek, iskolamester, szolgák, pásztorok). Az összeírás végén felsorolja a zsidó lakosokat is. Találtam adatokat Edvéről, Jobaházáról és Vadosfáról is, noha ezek nemesi falvak; Potyond lakosainak összeírása azonban sajnálatos módon hiányzik.

Családok száma	Előfordulás	Névajták %-ában	Az összes családnév %-ában
1	288	58,89	18,08
2	79	16,16	9,92
3	48	9,82	9,04
4	26	5,33	6,52
5	8	1,63	2,51
6	6	1,23	2,25
7	8	1,63	3,51
8	2	0,40	1,00
9	2	0,40	1,13
Összesen	467	95,49	53,96

10. táblázat: A kis gyakoriságú nevek aránya 1754-ben

Az egyetlen családot megnevező tulajdonnevek száma 288. Ez az előforduló 489 névfajtnak az 58,89%-a, amely az összeírásban szereplő összes családfőnévnek (1593) a 18,08%-át adja. A táblázatban részleteztem a tíz alatti előfordulású nevek névkincsen belüli megoszlását. Az előző időszak táblázatához hasonlóan a negyedik oszlopban lévő százalékos arány megállapításánál az első és második oszlop szorzatából indultam ki. A ritka családnevek között egyre több a német (pl. *Apeller, Bruck, Fischer, Hochsinger, Linsehauer, Scherer, Schneider, Stikner*) vagy délszláv hangzású és írású név (pl. *Csörgics, Degovics, Dezamics, Garabics, Kuslics, Mikics, Ugronovics*). Még egy csoportban

található nagy számban ritkán előforduló családnév, ez a származási helyre utaló nevek köre, amelyek a helynévhez kapcsolt *-i* képző segítségével váltak családnévvé (pl. *Budai, Csákvári, Családi, Dornai, Dukai, Szanyi, Udvardi*).

3.3. A közepes megterheltségű nevek. – 1715-ben a *Vörös* az egyetlen, amely hét családra vonatkozik: Kapuváron és Keresztúron kétszer, Kecőben pedig háromszor fordul elő (0,48% és 1,26%). Egy esetben találtam nyolc családot azonosan jelölő megnevezést (0,48%, illetve 1,44%), ez a *Sipőcz* név, hétszer Kapuváron, egyszer Gartán jelentkezik. Kilencszer előforduló név három esetben akadt (háromféle: 1,44%, 27 családfő: 4,88%). A *Csizmazia* hat település nevei között van jelen: háromszor Kapuváron, kétszer Gartán, egyszer pedig Kisfaludon, Mihályiban, Páliban és Veszékenben. A *Kis* családnév mind a kilenc esetben más településen jelentkezik. A *Szalay* név háromszor Páliban és Szárföldön, kétszer Kapuváron és egyszer Bogoszlón található meg. Ez utóbbi három már a tizedik leggyakoribb név az anyagban. Ez a néhány közepes gyakorisággal előforduló családnév a nevek 1,92%-át és a családok 5,95%-át teszi ki.

1728-ban a közepes gyakoriságúak a névféleségek 2,78%-át jelentik, a családfőnek pedig a 7,58%-át. Olyan neveket soroltam ide, amelyek a huszonhat településen legalább tíz, legfeljebb harminc család nevéként élnek. Tizenkétféle név alkotja ezt a csoportot: *Boros, Csizmazia, Farkas, László, Mészáros, Pintér, Simon, Sipőcz, Szalay, Szarka, Szücs, Vörös*. Az előző összeírás közepesen megterhelt nevei itt tovább élnek.

A nevek kisebbik fele egyenletes eloszlású, sok faluban viselik. Ilyen a *Csizmazia* vagy *Csizmadia*, a *Farkas*, a *Mészáros*, a *Simon* és a *Vörös*. A *Csizmazia* (15) tizenkét faluban, a *Vörös* (11) hét, a *Simon* (13) nyolc, a *Farkas* (14) és a *Mészáros* (16) tíz faluban van jelen. (Zárójelben az összes előfordulást adtam meg.) A közepes megterheltségű nevek nagyobbik része jobban kötődik egy-egy településhez. A tizennégy *Boros* névből hat Páliban, a tizenegy *László*-ból öt Tótkeresztúron, a tizenkét *Pintér*-ből öt Babóton, a tizenöt *Sipőcz*-ből kilenc Kapuváron, a tizennyolc *Szalay*-ból hat Páliban, a tíz *Szarka*-ból négy Hővejen, a tizenkét *Szücs*-ből pedig nyolc Kapuváron található. A névállományból 1-1% körüli részt jelentenek a felsorolt nevek.

1754-ben az előzőek helyébe járul néhány újabb név: *Balogh, Bognár, Csizmazia, Farkas, Mészáros, Papp, Pintér, Simon, Sipőcz, Szalay, Szücs, Vörös*. Ez a 12-féle név tíz és huszonöt közötti előfordulású. Talán a közepesen megterheltek közé sorolhatnám a 2-2 nyolc, illetve kilenc családot megnevező *Kocsis, Orbán, Rosta, Soós* neveket, azonban ezek egy-egy településen jellemzőek, más falvakban alig fordulnak elő.

4. Összegzés. – A tíz alatti előfordulású nevek (1715-ben a kis és közepes megterheltségűek együttesen számított) aránya az összes név 95,66%-át teszi ki. A családfők 60,85%-a visel ritka előfordulású vagy közepes megterheltségű nevet. Mindez tizennyolc településre vonatkozik, tehát a 18. század első két évtizedében még a nevek egyedítő funkciója eleven, jól működik. A tíz (39,78), illetve ebben az esetben a már említett okok miatt kilenc legtöbbször viselt név a lakosság 38,16%-ának a megjelölésére szolgál. A *Kiss* családnév közepes megterheltségű, tehát a számításoknál ott vettem figyelembe.

	Névféleség %-a	Családfők %-a
--	----------------	---------------

	1715	1728	1754	1715	1728	1754
Kis gyakoriságú	93,27	94,89	95,49	54,25	48,95	53,96
Közepes gyakoriságú	2,41	2,78	2,47	7,59	12,09	11,96
Nagy gyakoriságú	4,32	2,33	2,04	38,16	38,96	34,08
Összesen	100	100	100	100	100	100

11. táblázat: A különböző gyakoriságú névcsoporthoz aránya a vizsgált időszakokban

1715-ben a tizenhét vizsgált településen a 208-féle név 2,66-os névgyakoriságot jelentett. Falvanként vizsgálva még alacsonyabb a gyakorisági mutató; ez változatosabb névhasználatot jelent. Mind a tizenhét községben kettő alatt marad a gyakoriság (1,04–1,96). A legmagasabb Páliban (1,96) és Kapuváron (1,95). – Páli a Rábaköz egyik leggazdagabb községe volt a 18. század végéig. Egy jobbágytelekhez negyven kisholdnyi föld tartozott. Tösgyökeres családjai (*Kovács*, *Horváth*, *Németh*) már az 1600-as évek közepén több ágra szakadtak. Az 1715-ös összeírásban ezt látjuk: a *Kovács* hat, a *Boros*, az *Egyed*, a *Horváth* és a *Németh* négy-négy, a *Szalai* három, a *Kozma*, a *Nagy*, a *Poczi(k)*, a *Sipos* és a *Takács* két-két családot nevez meg. További tizenhárom családnév egyszer fordul elő. Kapuváron a következő nevek nagy gyakorisága jellemző: *Nagy* (8), *Sipőcz* (7), *Molnár* (6), *Varga* (5), *Bognár*, *Szabó*, *Szücs* (4-4), *Csizmázia*, *Göndöcs*, *Kovács*, *Takács* (3-3). Az ötvenhátféle névből ez tizenegyet jelent, a maradék negyvenhátféle név egy (31 esetben) vagy két (15 esetben) család nevét adja. – A teljesség igénye nélkül utalok még néhány falu névállományára. Babóton 1,88 a gyakoriság: öt *Takács*, négy *Szabó*, három *Molnár* és *Szakály*, valamint két *Varga* és *Török* családnév fordul elő. Jellegzetesen babóti név a *Szakály* vagy *Szakál*, már 1584-ben feltűnik. A vitnyédi családnév gyakorisága 1,83: a nyolc *Németh* és három *Tóth* mellett két család neve *Molnár*, a többi név egy-egy családot jelöl. Egy 1492-es oklevél már említi a *Nyikos* családnévet, a név azonban 1715-ben is csak egyszer kerül elő. Kisfaludon huszonegyféle név huszonhárom család nevét adja. Csupán a *Takács* és a *Gács* vagy *Gacs* név jelöl két-két családot. A gyakoriság tehát alacsony: 1,09. Hasonló a veszékényi helyzet is (1,05): a tizenhátféle név tizenhét család neve, csupán *Takács*-ból van kettő (1,05). Ugyanezt tapasztaljuk Círákon: a nyolcféle név kilenc család neve, csupán a *Tóth*-ot viseli két család. A gyakoriság: 1,12.

Még 1728-ban is a kis és közepes megterheltségű nevek határozzák meg a névanyag jellegét. Az összeírt családfők 61,04%-a visel ilyen nevet. A maradék tíz leggyakoribbat foglalja magába. Innen közelítve viszont azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a családok 40%-a tíz néven osztozik, tehát sok az azonos néven élő család. Ebből az első három leggyakoribb név a családok 16,83%-át, a 4–10. leggyakoribb név a családfők 22,13%-át jelöli (azaz a családok egy hatoda háromféle nevet használ). – Van a neveknek egy olyan csoportja is, amelynek mindegyike egy településhez kapcsolódik, így ott gyakori lesz: a négy *Biró* családnév mindegyike vásárosfalui, a négy *Dancs* nevű beledi, a négy *Gacs* mindegyike kisfaludi, a négy *Szakály* mindegyike babóti, a három *Anda* hőveji, a három *Babos* mihályi, a három *Bödecs* beledi, a három *Gombás* páli, a három *Hoffer* és a három *Páczl* gartai, a három *Lengyel* kisfaludi és a három *Mesterházi* tamási. Némely nevek egymáshoz közeli falukban lelhetők fel. Az öt *Bókon* nevű családból egy Himodon, kettő Hővejen, kettő Vitnyéden él; a négy *Borsodi*-ből kettő Osliban, kettő Szárföldön; a nyolc *Garab*-ból három Gyórában, három Himodon él, a hét

Nyikos-ból négy Hövejen, három Vitnyéden; a tizenkét *Pintér*-ből öt Babóton, három Gartán; a nyolc *Zsirai*-ból három Mihályiban, kettő Gyórában és három Vadosfán; a tizenegy *László*-ból három Beledben, öt Keresztúron és kettő Vadosfán él. – A legnagyobb gyakoriságot mutató község ismét Páli (2,27), ahol a családnevek közül a legsűrűbben előforduló a *Kovács* és a *Németh* (8-8), a *Boros* és a *Szalai* (6-6), a *Horváth* (5), a *Szigeti* és a *Póczik* (4-4), a *Gombás*, a *Nagy*, a *Siposs*, a *Takács* és a *Varga* (3-3). Az *Egyed*, a *Káboztás* és a *Kozma* nevek két-két családot jelölnek. Huszonkét név viszont csak egy család megkülönböztetésére szolgál. Sok gyakori családnév van Vitnyéden is (2,2): *Németh* nevűekből tizenhárom, *Tóth*-ból nyolc, *Vargá*-ból öt akad. Néhány kapuvári gyakori családnevet is kiemelek: tizenkilenc *Varga*, kilenc *Sipőcz*, nyolc *Szücs* nevű család élt az összeírás időpontjában a településen. Bizonyos községekben továbbra is megmaradtak a jellemző nevek. A tizenhárom *Boros*-ból hat család Páliban él, a tizenöt *Sipőcz* nevűből kilenc Kapuváron, négy Gartán, a tizenkét *Szücs*-ből nyolc Kapuváron, a nyolc *Szakács* közül hat ugyancsak Kapuváron él. *Szigeti* családnévből összesen öt van, közülük négy páli lakos. Kitűnik a felsorolásból, hogy a kezdetben csak egy-egy családra jellemző nevek egyre többször fordulnak elő.

1754-ben 1593 családot írtak össze a huszonhat faluban. Ez 489-féle családnévben jelenik meg. Az átlaggyakoriság 0,14-dal alacsonyabb, mint huszonhat évvel korábban (3,26). Az eltelt majdnem egy emberöltő alatt ötvennyolc új névvel gyarapodott a családnévállomány. Ez adódik a birtokos gazdaságszervező filozófiájából: Esterházy tudatosan igyekezett német anyanyelvűeket betelepíteni birtokaira. Jól érzékelhetőek a szélső értékek: a 489-féle névből 288 egy-egy család nevéként használatos (58,89%), és 467-féle név a vizsgált területen nem nevez meg kilencnél több családot. Ugyanakkor az első és második helyen álló *Varga*, illetve *Horváth* családnév 90-90 családfőt jelöl. – A legnagyobb a nevek gyakorisága Kapuváron: 2,48. Itt 258 család került összeírásra, ebből a nevek csaknem 10 %-a *Varga* (25), 5,42%-a *Sipőcz* (14), 4,3%-a *Horváth* (11), 3,87%-a *Nagy* és *Németh* (10-10). Több mint 3%-nyi a *Mészáros*, *Molnár*, *Papp*, *Szabó* nevű családok aránya. Vitnyéden 2,42 a névgyakoriság. Ezen a településen ötvennyolc család élt 1754-ben, közülük tizenegy (18,96%) a *Tóth* nevű, tíz (17,24%) a *Németh*, öt (8,6%) a *Varga*, négy (6,89%) a *Simon* és három (5,17%) az 1500-as évektől jegyzett *Nyikos*. Páliban – mint az előző időpontokban – most is jelentős némely név megterheltsége (2,32). 86 családot 37-féleképpen neveznek meg. – Továbbra is elevenen él a *Kovács* és a *Póczik* (7; 8,13%), a *Horváth*, a *Németh* és a *Szalai* (6-6; 6,97%), a *Szigeti* (5; 5,81%), a *Boros* (4; 4,66%), az *Egyed*, a *Kozma*, az *Orbán*, a *Takács* és a *Torma* (3-3; 3,48%) név. Osliban és Vadosfán a névgyakorisági mutató 1. Az elsőben hat különböző családnevet írtak össze, a másodikban húsz eltérőt. Oslí a 17. században teljesen elnéptelenedett, de miután Esterházy-birtokká vált a század legvégén, különböző kedvezményekkel próbálták az embereket oda-, illetve visszacsalogatni, így többszöri megtorpanás után a század közepétől ismét fejlődésnek indult. Vadosfán 1752-ben még két *Horváth* nevű családról ír LAUCSEK JÓNÁS. 1754-ben viszont már nincs két azonos nevű család – az összeírás szerint. A *Mészáros* név nem szerepel az első tízben, de nyolc településen jelen van, Kapuváron a *Papp* családnévhez hasonlóan 3,1%-ban. A *Sipőcz* családnév a kapuvári nevek 5,42, a gartai nevek 4,07%-át teszi ki. A *Szalai* családnév Páliban a leggyakoribb, 6,97%. A *Simon* név Vicán kiemelkedő: 9,09%, Vitnyéden pedig 6,89%. A név-gazdagság nagy, a használt nevek 95%-a valóban egyedít. A leggyakoribb tíz néven túl egyenletes elterjedésű név még a *Csizmazia* és *Farkas* (kilenc faluban), a *Bognár*, a

Mészáros, a *Simon* és a *Vörös* (8-8 faluban). Említést érdemelnek azok a nevek, amelyek csak egyetlen településen fordulnak elő, ott viszont nagyobb arányban: *Bankó* (Beled 3; 2,77%), *Dantz* (Beled 3; 2,77%), *Dezamics* (Kapuvár 3; 1,16%), *Egyed* (Páli 3; 3,48%), *Ensöl* (Kapuvár 3; 1,16%), *Gosztola* (Himod 4; 12,5%), *Győrvári* (Dénésfa 4; 17,4%), *Hoffer* (Garta 5; 6,75%), *Ivánkovichs* (Hövej 3; 10%), *Kránitz* (Bogyoszló 3; 3,7%), *László* (Beled 3; 2,77%), *Lengyel* (Kisfalud 3; 3,06%), *Mattis* (Beled 5; 4,63%), *Pesti* (Vásárosfalu 3; 6,66%), *Potzik* (Páli 7; 8,14%), *Rosics* (Kapuvár 3; 1,16%), *Szerencse* (Kapuvár 3; 1,16%), *Tar* (Keresztúr 4; 5,71%), *Tobler* (Garta 3; 4,05%), *Tringer* (Garta 3; 4,05%), *Torma* (Páli 3; 3,48%), *Turbok* (Rábatamási 4; 5,2%). Jellemző névnek tekinthető Hövejen a *Pócza*, Vásárosfaluban a *Biró*, Kisfaludon a *Gacs*.

A 18. század első felének közel negyven évéről a nevek segítségével megállapítható, hogy fejlődő, gazdagodó időszak volt. Az adatok meggyőzően igazolják ezt. Sokasodtak a nevek, de az eredeti állapothoz képest jelentősen megnőtt az idegen hangzású családnevek száma is.

Hivatkozott irodalom

- DRINÓCZY GYÖRGY 1830–1847. *Böngészet Sopron megye ismeretéhez*. Kézirat, Soproni Levéltár.
 HAJDÚ MIHÁLY 2003. Adatok a személynevek földrajzi különbségének vizsgálatához. In: Uő: *Nyelvészet és néprajzi közlemények*. Orosháza.
 HAJDÚ MIHÁLY 1998. Dunántúli személynevek a XVI. századból. In: *Emlékkönyv Abaffy Erzsébet 70. születésnapjára*. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY – KESZLER BORBÁLA. Budapest. 69–72.
 KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN 2002. *Név és nemzet*. Budapest.
 KNEZSA ISTVÁN 2003. *Hely- és családnévvizsgálatok*. Budapest.
 KOSÁRY DOMOKOS 1980. *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest.
 LAUCSEK JÓNÁS 1902. *Vadosfai Ag. Hitv. Evang. Anyaegyházközség és filiáinak története*. Kapuvár.
 THIRRING GUSZTÁV 1938. Sopron megye községeinek fejlődése. *Soproni Szemle* 186–96.
 TÓTH PÉTER 1994. *Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1*. Sopron.

VARGA JÓZSEFNÉ

MRS. JÓZSEF VARGA, 18th century family names in the Felső-Rábaköz region

The results of the quantitative analysis of family names of the Felső-Rábaköz region reflect the adversities of regional history took place until the turn of the 17th–18th centuries. The 1715 year's register contained only 553 families, a number, which increased to 1593 by 1754; in the meanwhile the number of the family names rose from 208 to 489. This tendency of rapid rise slowed down in the 19th century. As the increase in the number of families was larger than the increase in the number of family names, the number of families bearing the same name rose from 2,66 to 3,26 between 1715 and 1754. – Investigation into frequency of 18th century family names convincingly proves that deserted villages were continuously being inhabited by new settlers. One sign of it is the relatively high number of family names occurring only once. Family names of average frequency constitute the most characteristic names of a region or of a settlement. – Family names developed from ethnic names and those developed from names of occupations are of great frequency in the 18th century and are still very characteristic of the Felső-Rábaköz region.